

Kapitola ODCIZENÁ PRÁCE

/XXII/ Vycházeli jsme z předpokladů národní ekonomie. Přijali jsme její řeč a zákony. Předpokládali jsme soukromé vlastnictví, oddělení práce, kapitálu a půdy stejně jako oddělení mzdy, zisku z kapitálu a pozemkové renty, jako dělbu práce, konkurenci, pojem směnné hodnoty atd. Z národní ekonomie samé, jejími vlastními slovy jsme ukázali, že dělník poklesá ve zboží, a to ve zboží nejbědnější, že bída dělníková je v nepřímém poměru k moci a velikosti jeho produkce, že nutným důsledkem konkurence je akumulace kapitálu v nemnoha rukou, tedy hrůznější obnovení monopolu, a konečně, že mizí rozdíl mezi kapitalistou a pozemkovým rentiérem stejně jako mezi rolníkem a manufakturním dělníkem a že celá společnost se musí rozpadnout na dvě třídy, na třídu *vlastníků* a nemajetných *dělníků*.

Národní ekonomie vychází z faktu soukromého vlastnictví. Nevysvětluje nám je. *Materiální* proces soukromého vlastnictví, jímž toto vlastnictví ve skutečnosti prochází, zachycuje v obecných, abstraktních formulích, které pro ni pak platí jako *zákony*. Tyto zákony *nechápe*, tzn. neukazuje, jak vyplývají z podstaty soukromého vlastnictví. Národní ekonomie nám nedává žádné vysvětlení důvodu oddělení práce a kapitálu, kapitálu a půdy. Určuje-li např. poměr mzdy k zisku z kapitálu, je pro ni posledním důvodem zájem kapitalistů; tzn. předpokládá to, co má vyložit. Právě tak to všude dopadá s konkurencí. Vysvětluje se vnějšími okolnostmi. Nakolik jsou tyto vnější, zdánlivě nahodilé okolnosti jen výrazem nutného vývoje, o tom nás národní ekonomie nijak nepoučuje. Viděli jsme, jak se jí sama směna jeví jako nahodilý fakt. Jediná kola, která národní ekonom uvádí do pohybu, jsou *hrabivost a válka mezi hrabivci — konkurence*.

Právě proto, že národní ekonomie nechápe souvislost pohybu, mohlo se např. učení o konkurenci znovu postavit proti učení o monopolu, učení o svobodě živností proti učení o korporacích, učení o dělení pozemkového majetku proti učení o velkém pozemkovém vlastnictví, neboť konkurence, svoboda živností, dělení pozemkového majetku byly vykládány a pochopeny jen jako nahodilé, úmyslné a násilné, nikoliv jako nutné, nevyhnutelné a přirozené důsledky monopolu, korporací a feudálního vlastnictví.

Musíme tedy nyní pochopit podstatnou souvislost mezi soukromým vlastnictvím, hrabivostí, oddělením práce, kapitálu a pozemkového vlastnictví, směny a konkurence, hodnoty a znehodnocení lidí, monopolu a konkurence atd., mezi veškerým tímto odcizením a *peněžním* systémem.

Nepřenášeje se do nějakého vybájeného prvotního stavu jako ekonom, když chce vysvětlovat. Takový prvotní stav nic nevysvětlí. Ekonom jen posune otázku do šedé, mlhavé dálky. Formou faktu, události předpokládá to, co má dovodit, totiž nutný vztah mezi dvěma věcmi, např. mezi dělbou práce a směnou. Tak vysvětluje teologie původ zla prvotním hříchem, tzn. ekonom předpokládá jako fakt, ve formě dějin, to, co má vysvětlit.

My vycházíme z ekonomického, *současného* faktu.

Dělník se stává tím chudším, čím více bohatství produkuje, čím více nabývá jeho výroba na moci a na objemu. Dělník se stává tím levnějším zbožím, čím více zboží vytváří. *Zhodnocováním* světa věcí roste přímo úměrně *znehodnocování* světa lidí. Práce neprodukuje jen zboží, produkuje sebe samu a dělníka jako *zboží*, a to v tom poměru, v jakém produkuje zboží vůbec.

Tento fakt nevyjadřuje nic víc než: předmět, který práce produkuje, její produkt, vystupuje proti ní jako nějaká *cizí bytost*, jako *moc nezávislá* na výrobcí. Produkt práce je práce, která se v nějakém předmětu fixuje, zvěcnila se v něm, je to *zpředmětnění* práce. Uskutečnění práce je její zpředmětnění. Toto uskutečnění práce se v ekonomickém stavu jeví

jako *odskutečnění* dělníka, zpředmětnění jako *ztráta a poroba předmětu*, přivlastnění jako *odcizení*, jako *zvnějšnění*.

Uskutečnění práce se jeví natolik jako odskutečnění, že je dělník odskutečňován až k smrti hladem. Zpředmětnění se jeví natolik jako ztráta předmětu, že je dělník oloupen nejen o nejnужnější předměty života, ale také o nejnужnější předměty práce. Ba i sama práce se stává předmětem, jehož se může zmocnit jen s krajním úsilím a s naprosto nepravidelnými přestávkami. Přivlastnění předmětu se jeví natolik jako odcizení, že oč více předmětů dělník vyrábí, o to méně může vlastnit a o to více upadá do područí svého produktu, kapitálu.

V určení, že se dělník vztahuje k *produktu své práce* jako k *cizímu* předmětu, tkví všechny tyto důsledky. Neboť podle tohoto předpokladu je jasné: čím více se dělník vypracuje, tím mocnější se stává cizí předmětný svět, který proti sobě vytváří, tím chudší se stává on sám, jeho vnitřní svět, tím méně mu náleží jako jemu vlastní. Zrovna tak je tomu v náboženství. Čím více člověk vkládá do Boha, tím méně si ponechává sám v sobě. Dělník vkládá svůj život do předmětu; ale pak už život nepatří jemu, nýbrž předmětu. Čím větší je tedy tato činnost, o to bezpředmětnější je dělník. Co jest produkt jeho práce, není on. Čím větší jest tedy tento produkt, tím méně jest on sám. *Zvnějšnění* dělníka v jeho produktu znamená nejen to, že se jeho práce stává předmětem, *vnější* existencí, nýbrž že existuje *mimo něj*, nezávisle, vůči němu cizí, a že se vůči němu stává samostatnou mocí, že život, jež propůjčil předmětu, vystupuje proti němu nepřátelsky a cize.

//XXIII/ Prozkoumejme nyní blíže *zpředmětnění*, produkci dělníka a v ní *odcizení*, *ztrátu* předmětu, jeho produktu.

Dělník nemůže nic tvořit bez *přírody*, bez *smyslového vnějšího světa*. Příroda je látka, na níž se jeho práce uskutečňuje, v níž je činná, z níž a jejímž prostřednictvím produkuje.

Ale tak jako příroda poskytuje práci *prostředky k životu* v tom smyslu, že práce nemůže *žít* bez předmětů, na nichž je vykonávána, tak na druhé straně poskytuje také *prostředky k životu* v užším smyslu, totiž *prostředky fyzické obživy dělníka* samého.

Čím více si tedy dělník svou prací *přivlastňuje* vnější svět, smyslovou přírodu, tím více se připravuje o *životní prostředky* ze dvou stránek, předně tím, že smyslový vnější svět přestává být více a více předmětem, náležejícím jeho práci, *životním prostředkem* jeho práce; za druhé tím, že tento svět přestává být více a více *životním prostředkem* v bezprostředním smyslu, prostředkem fyzické obživy dělníka.

Z těchto dvou stránek stává se tedy dělník otrokem svého předmětu, jednak tím, že udržuje *předmět práce*, tj. že udržuje *práci*, a za druhé tím, že udržuje *prostředky obživy*. Jednak tedy tím, že může existovat jako *dělník*, za druhé tím, že může existovat jako *fyzický subjekt*. Vrcholem tohoto rabství je, že se jako *fyzický subjekt* může udržet už jen jako *dělník* a dělníkem je už jenom jako *fyzický subjekt*.

(Odcizení dělníka v jeho předmětu se vyjadřuje podle ekonomických zákonů tak, že čím více dělník produkuje, tím méně může konzumovat, že čím více hodnot tvoří, tím více ztrácí na hodnotě, na důstojnosti, že čím vzhlednější je jeho výrobek, tím nevzhlednější je dělník, čím civilizovanější je jeho předmět, tím barbaršější je dělník, čím mocnější je práce, tím bezmocnější se stává dělník, čím duchaplnější se stává práce, tím duchaprázdňjším se stává dělník a tím více se stává otrokem přírody.)

Národní ekonomie skrývá odcizení v podstatě práce tím, že nezkoumá bezprostřední vztah mezi dělníkem (prací) a výrobou. Ovšem. Práce produkuje divy pro boháče, ale pro dělníka produkuje nedostatek. Produkuje paláce, ale pro dělníka brlohy. Produkuje krásu, ale pro dělníka zmrzačení. Nahrazuje práci stroji, ale část dělníků vrhá zpátky k barbarské práci a z ostatních dělá stroje. Produkuje ducha, ale pro dělníka produkuje slabomyslnost, kretenismus.

Bezprostřední vztah práce k jejím produktům je vztah dělníka k předmětům jeho výroby. Vztah majetného k předmětům výroby a k ní samé je jenom *důsledkem* tohoto prvního vztahu.

A potvrzuje ho. Tuto druhou stránku prozkoumáme později. Ptáme-li se tedy: Jaký je podstatný vztah práce, ptáme se po *vztahu* dělníka k výrobě.

Dosud jsme zkoumali odcizení, zvnějšnění dělníka jen z této jedné stránky, totiž jeho *vztah k produktům jeho práce*. Ale odcizení se neukazuje jen ve výsledku, ale v *aktu výroby*, uvnitř *produkcující činnosti* samé. Jak by mohl dělník vystoupit cize vůči produktu své činnosti, kdyby se sám sobě neodcizoval v aktu výroby samé? Vždyť produkt je jen resumé činnosti výroby. Je-li tedy produkt práce zvnějšněním, pak musí výroba sama být činným zvnějšněním, zvnějšněním činnosti, činností zvnějšnění. V odcizení předmětu práce se shrnuje jen odcizení, vnějšnění v činnosti práce samé.

A v čem záleží zvnějšnění práce?

Předně v tom, že práce je dělníkovi *vnější*, tj. nenáleží k jeho podstatě, že se proto dělník ve své práci nepotvrzuje, ale popírá, necítí se v ní dobře, ale je v ní nešťasten, nerozvíjí v ní žádnou svobodnou fyzickou ani duchovní energii, ale moří svou tělesnost a ruine svého ducha. Proto se dělník cítí při sobě teprve vně práce a v práci se cítí vně sebe. Doma je, když nepracuje, a když pracuje, není doma. Jeho práce není proto dobrovolná, ale vynucená, *nucená práce*. Není proto uspokojením nějaké potřeby, ale jen *prostředkem* k uspokojování potřeb mimo ni. Její cizota se projevuje jasně v tom, že jakmile neexistuje žádný fyzický ani jiný nátlak, utíká se před ní jako před morem. Vnější práce, práce, v níž se člověk zvnějšňuje, je práce sebeobětování, trýznění. Konečně se vnějškovost práce jeví pro dělníka v tom, že není jeho vlastní, ale někoho jiného, že mu nepatří, že v ní nenáleží sám sobě, ale někomu jinému. Tak jako v náboženství vlastní činnost lidské fantazie, lidského mozku a lidského srdce působí na individuum nezávisle na něm, tzn. jako nějaká cizí božská nebo ďábelská činnost, tak ani dělníkova činnost není jeho vlastní činností. Náleží někomu jinému. Dělník v ní ztrácí sebe sama.

Z toho tedy plyne závěr, že se člověk (dělník) cítí být svobodně činným už jen ve svých zvířecích funkcích, v jídle, pití a plození, nanejvýš ještě v bydlení, strojení atd., a ve svých lidských funkcích se cítí už jen jako zvíře. Zvířecí se stává lidským a lidské se stává zvířecím.

Jídlo, pití a plození atd. jsou sice také pravé lidské funkce. Ale v abstrakci, která je odlučuje od ostatního okruhu lidské činnosti a dělá z nich poslední a výhradní konečné účely, jsou zvířecí.

Zkoumali jsme akt odcizení praktické lidské činnosti, práci, ze dvou stránek. 1. Vztah dělníka k *produktu práce* jako k cizímu předmětu, který má nad ním moc. Tento vztah je zároveň vztahem k smyslovému vnějšímu světu, k přírodním předmětům jako k nějakému cizímu světu, který stojí nepřátelsky proti němu. 2. Vztah práce k *aktu produkce* uvnitř *práce*. Tento vztah je vztahem dělníka k jeho vlastní činnosti jako k cizí, jemu nenáležící, činnosti jako trpění, síla jako bezmocnost, plození jako kastrace, *vlastní* fyzická a duchovní energie dělníka, jeho osobní život — neboť co jiného je život než činnost — jako proti němu samému obrácená, na něm nezávislá, jemu nenáležící činnost. *Sebeodcizení* jako předtím odcizení *věci*.

//XXIV/ Musíme nyní vyvodit ještě třetí určení *odcizené práce* z obou dosavadních.

Člověk je rodová bytost nejen tím, že prakticky a teoreticky činí svým předmětem rod — jak svůj vlastní, tak i rod ostatních věcí, nýbrž — a to je jen jiný výraz pro touž věc — i tím, že se k sobě samému vztahuje jako k přítomnému, živému rodu, tím, že se vztahuje k sobě jako k *univerzální*, a proto svobodné bytosti.

Rodový život u člověka stejně jako u zvířete záleží fyzicky jednak v tom, že člověk (tak jako zvíře) žije z neorganické přírody, a oč je člověk univerzálnější než zvíře, o to univerzálnější je oblast neorganické přírody, z níž žije. Jako rostliny, zvířata, kamení, vzduch, světlo atd. tvoří teoreticky část lidského vědomí jednak jako předměty přírodní vědy, jednak jako předměty umění — jeho duchovní neorganickou přírodu, prostředky duchovního života, které teprve musí upravit, aby je mohl požívat a strávit —, tak tvoří i prakticky část lidského

života a lidské činnosti. Fyzicky žije člověk jen z těchto produktů přírody, ať už se objeví ve formě potravy, otopu, oděvu, obydlí atd. Univerzálnost člověka se jeví prakticky právě v univerzálnosti, která dělá z celé přírody jeho *neorganické* tělo, jak pokud je příroda 1. bezprostředním prostředkem k životu, tak pokud je 2. hmotou, předmětem a nástrojem jeho životní činnosti. Příroda je *neorganickým tělem* člověka, totiž příroda, pokud není sama lidským tělem. Člověk *žije* z přírody, znamená: příroda je jeho *tělo*, s nímž musí zůstat v ustavičném procesu, aby nezemřel. Ze fyzický a duchovní život člověka souvisí s přírodou, nemá žádný jiný smysl, než že příroda souvisí sama se sebou, neboť člověk je částí přírody.

Tím, že odcizená práce odcizuje člověku 1. přírodu, 2. jeho samého, jeho vlastní činnou funkci, jeho životní činnost, odcizuje člověku *rod*; činí mu z *rodového života* prostředek individuálního života. Za prvé odcizuje rodový život a individuální život a za druhé činí individuální život v jeho abstrakci účelem rodového života rovněž v jeho abstraktní a odcizené podobě.

Neboť za prvé se jeví člověku práce, *životní činnost*, *produktivní život* sám jen jako *prostředek* k uspokojení nějaké potřeby, potřeby zachování fyzické existence. Produktivní život je však rodový život. Je to život plodící život. Ve způsobu životní činnosti spočívá celý charakter určité species, její rodový charakter a svobodná vědomá činnost je rodový charakter člověka. Život sám se jeví jen jako *prostředek k životu*.

Zvíře je bezprostředně totožné se svou životní činností. Neliší se od ní. Je *touto činností*. Člověk dělá samu svou životní činnost předmětem svého chtění a svého vědomí. Má vědomou životní činnost. Není to určenost, s níž bezprostředně splývá. Vědomá životní činnost odlišuje člověka bezprostředně od zvířecí životní činnosti. Právě jen tím je rodovou bytostí. Anebo je jen vědomou bytostí, tj. jeho vlastní život je mu předmětem právě proto, že je rodovou bytostí. Jen proto je jeho činnost svobodnou činností. Odcizená práce převrací tento vztah tak, že člověk právě proto, že je vědomou bytostí, činí ze své životní činnosti, ze své *podstaty* jen prostředek své *existence*.

Praktickým vyráběním *předmětného světa*, *zpracováním* neorganické přírody se člověk osvědčuje jako vědomá rodová bytost, tj. bytost, která se vztahuje k rodu jako ke své vlastní podstatě nebo k sobě jako k rodové bytosti. Zvíře sice také produkuje. Staví si hnízdo, obydlí jako včela, bobr, mravenec atd. Avšak produkuje jen to, co bezprostředně potřebuje pro sebe nebo pro své mládě; produkuje jednostranně, kdežto člověk produkuje univerzálně; produkuje ovládáno bezprostřední fyzickou potřebou, kdežto člověk produkuje sám, bez fyzické potřeby, a doopravdy produkuje teprve v nezávislosti na ní; zvíře produkuje jenom sebe sama, kdežto člověk reprodukuje celou přírodu; produkt zvířete náleží bezprostředně k jeho fyzickému tělu, kdežto člověk vystupuje svobodně vůči svému produktu. Zvíře tvoří jen podle míry a potřeby druhu, k němuž náleží, kdežto člověk dovede tvořit podle míry každého druhu a všude dovede přikládat na předmět inherentní míru; proto člověk tvoří také podle zákonů krásy.

Právě ve zpracovávání předmětného světa se proto člověk skutečně teprve osvědčuje jako *rodová bytost*. Tato produkce je jeho činný rodový život. Touto produkcí se jeví příroda jako jeho dílo a jeho skutečnost. Předmět práce je tedy *zpředmětnění rodového života člověka*: tím, že se člověk zdvojuje nejen intelektuálně jako ve vědomí, nýbrž činně, skutečně, a pohlíží na sebe sama ve světě, který sám vytvořil. Proto tím, že odcizená práce připravuje člověka o předmět jeho výroby, připravuje ho o jeho *rodový život*, o jeho skutečnou rodovou předmětnost a mění jeho přednost před zvířetem v nevýhodu, že je mu odnímáno jeho neorganické tělo, příroda.

Právě tak tím, že odcizená práce degraduje vlastní činnost, svobodnou činnost na prostředek, činí rodový život člověka prostředkem jeho fyzické existence.

Vědomí, které má člověk o svém rodu, proměňuje se tedy odcizením, tak, že se mu rodový život stává prostředkem.

Odcizená práce činí tedy:

3. *rodovou bytost člověka*, a to jak přírodu, tak jeho duchovní rodovou potenci bytostí jemu *cizí, prostředkem jeho individuální existence*. Odcizuje člověku jeho vlastní tělo i přírodu mimo něj, i jeho duchovní bytost, jeho *lidskou* podstatu.

4. Bezprostředním důsledkem toho, že je člověk odcizen produktu své práce, své životní činnosti, své rodové bytosti, je *odcizení člověka člověku*. Stojí-li člověk sám proti sobě samému, stojí proti němu *druhý* člověk. Co platí o vztahu člověka k jeho práci, k produktu jeho práce a k sobě samému, to platí o vztahu člověka k druhému člověku, i k práci a předmětu práce druhého člověka.

Vůbec věta, že člověk je odcizen své rodové bytosti, znamená, že jeden člověk je odcizen druhému člověku tak, jako každý z nich je odcizen lidské podstatě.

Odcizení člověka, vůbec každý vztah, v němž je člověk sám vůči sobě, je uskutečněn, vyjadřuje se teprve ve vztahu, v němž je člověk vůči druhému člověku.

Ve vztahu odcizené práce pohlíží tedy každý člověk na druhého podle měřítko a vztahu, v němž je on sám jako dělník.

//XXV/ Vyšli jsme z ekonomického faktu, z odcizení dělníka a jeho produkce. Vyslovili jsme pojem tohoto faktu: *odcizenou, zvnějšněnou* práci. Analyzovali jsme tento pojem, analyzovali jsme tedy jen ekonomický fakt.

Podívejme se nyní dále, jak se pojem odcizené, zvnějšněné práce musí vyslovit a znázornit ve skutečnosti.

Je-li mi produkt práce cizí, vystupuje-li proti mně jako cizí moc, komu pak náleží?

Nepatří-li mi má vlastní činnost, je cizí, vynucenou činností, komu pak náleží?

Nějaké *jiné* bytosti než mně.

Kdo je tato bytost?

Bohové? V prvních dobách se ovšem hlavní produkce, jako například stavba chrámů atd. v Egyptě, Indii, Mexiku, jeví ve službě bohům, stejně jako patří produkt bohům. Jenže bohové sami nebyli nikdy zaměstnavateli. Právě tak ani *příroda*. A jaký by to byl také rozpor, aby se člověk, čím více si podmaňuje přírodu svou prací, čím nadbytečnějšími se stávají zázraky bohů díky zázrakům průmyslu, měl kvůli těmto silám vzdát radosti z produkce a z užívání produktu.

Cizí bytost, již práce a produkt práce patří, které práce slouží a která může užívat produktu práce, může být jen *člověk* sám.

Nepatří-li dělníkovi produkt jeho práce, je-li vůči němu cizí mocí, pak je to možné jen tak, že náleží *jinému člověku mimo dělníka*. Je-li mu jeho činnost trýzní, musí být druhému *požitkem* a životní radostí. Ne bohové, ne příroda, jen člověk sám může být touto cizí mocí nad člověkem.

Uvažme ještě dříve vyslovenou větu, že vztah člověka k sobě samému je mu *předmětný, skutečný* teprve jeho vztahem k druhému člověku. Vztahuje-li se tedy k produktu své práce, ke své zpředmětněné práci jako k *cizímu, nepřátelskému*, mocnému, na něm nezávislému předmětu, pak se k němu vztahuje tak, že jiný, jemu cizí, nepřátelský, mocný, na něm nezávislý člověk je pánem tohoto předmětu. Vztahuje-li se ke své vlastní činnosti jako nesvobodné, pak se k ní vztahuje jako k činnosti ve službě, pod panstvím, tlakem a jhem jiného člověka.

Každé sebeodcizení člověka sobě a přírodě se projevuje ve vztahu, který sobě a přírodě dává vůči jiným od něho odlišným lidem. Proto se náboženské sebeodcizení nutně projevuje ve vztahu laika ke knězi, nebo také, neboť tu jde o intelektuální svět, k prostředníku atd. V praktickém skutečném světě se může sebeodcizení projevovat jen praktickým skutečným vztahem k druhým lidem. Prostředek, jímž dochází k odcizení, je sám *praktický*. Odcizenou prací vytváří člověk tedy nejen svůj vztah k předmětu a aktu výroby jako k cizím, jemu nepřátelským silám, vytváří i vztah, v němž jsou druzí lidé k jeho výrobě a jeho produktu, a vztah, v němž je on k těmto druhým lidem. Tak jako vytváří svou vlastní produkci jako své

odskutečnění, jako svůj trest, tak jako vytváří svůj produkt jako ztrátu, jako jemu nepatřící produkt, tak vytváří panství toho, kdo neprodukuje, nad produkcí a produktem. Tak jako si odcizuje svou vlastní činnost, tak přivlastňuje někomu cizímu činnost, která není jeho vlastní činností.

Dosud jsme zkoumali vztah jen ze stránky dělníka a později jej budeme zkoumat ze stránky nedělníka.

Tedy *odcizenou, zvnějšněnou* prací vytváří dělník vztah člověka, jemuž je práce cizí a který stojí mimo ni, k této práci. Vztah dělníka k práci vytváří kapitalistův vztah k ní, anebo ať už zaměstnavatele nazveme jakkoliv. *Soukromé vlastnictví* je tedy produktem, výsledkem, nutným důsledkem *zvnějšněné práce*, vnějšího vztahu dělníka k přírodě a k sobě samému.

Soukromé vlastnictví vyplývá tedy analýzou z pojmu *zvnějšněné práce*, tj. *zvnějšněného člověka*, odcizené práce, odcizeného života, *odcizeného člověka*.

Pojem *zvnějšněné práce (zvnějšněného života)* jsme ovšem získali z národní ekonomie jako závěr z *pohybu soukromého vlastnictví*. Ale při analýze tohoto pojmu se ukazuje, že, jeví-li se soukromé vlastnictví jako základ, jako příčina *zvnějšněné práce*, je spíše jejím důsledkem, tak jako bohové nejsou *původně* příčinou, nýbrž účinkem pomatení lidského rozumu. Později se tento vztah zvrací ve vzájemné působení.

Teprve na posledním kulminačním bodě vývoje soukromého vlastnictví vychází opět najevo toto jeho tajemství, že je to totiž jednak *produkt zvnějšněné práce*, a za druhé, že je to *prostředek*, jímž se práce *zvnějšňuje, realizace tohoto zvnějšnění*.

Tento vývoj nám hned osvětluje různé dosud nevyřešené kolize:

1. Národní ekonomie vychází z práce jako z vlastní duše výroby, a přesto nedává práci nic a soukromému vlastnictví vše. Proudhon učinil z tohoto rozporu závěr ve prospěch práce proti soukromému vlastnictví. My ale chápeme, že tento zdánlivý rozpor je rozpor *odcizené práce* se sebou samou a že národní ekonomie vyslovila jen zákony odcizené práce.

Proto také chápeme, že *mzda a soukromá vlastnictví* jsou totožné: neboť tam, kde produkt, předmět práce sám práci odměňuje, je mzda jen nutný důsledek odcizení práce, tak jako se ostatně také ve mzdě jeví práce ne jako samoučel, ale jako služebník mzdy. Později to rozvedeme a nyní vyvodíme už jen některé //XXVI/ důsledky.

Násilné *zvýšení mzdy* (nehledě ke všem ostatním obtížím, nehledě k tomu, že jako anomálie by bylo udržitelné také jen násilně) by tedy nebylo ničím než lepším *odměňováním otroků*, a nevydobylo by ani dělníkovi, ani práci jejich lidské poslání a důstojnost.

Ba dokonce i *rovnost odměny*, kterou požaduje Proudhon, přeměňuje jen vztah nynějšího dělníka k jeho práci ve vztah všech lidí k práci. Společnost je pak chápána jako abstraktní kapitalista.

Mzda je bezprostřední důsledek odcizené práce a odcizená práce je bezprostřední příčina soukromého vlastnictví. S jednou stránkou musí tedy padnout i druhá.

2. Ze vztahu odcizené práce k soukromému vlastnictví dále plyne, že se emancipace společnosti od soukromého vlastnictví atd., od poroby vyjadřuje *politickou* formou *emancipace dělníků*, ne že by se jednalo jen o jejich emancipaci, ale proto, že v jejich emancipaci je obsažena emancipace obecně lidská, avšak ta je v ní obsažena proto, že celá lidská poroba je zahrnuta ve vztahu dělníka k výrobě a veškeré vztahy poroby jsou jen modifikacemi a důsledky tohoto vztahu.

Jako jsme z pojmu *odcizené, zvnějšněné práce* došli *analýzou* k pojmu *soukromého vlastnictví*, je možno pomocí obou těchto činitelů vyvinout všechny národně ekonomické *kategorie* a v každé kategorii, jako ku příkladu v čachru, v konkurenci, v kapitálu, v penězích se opět shledáme jen s *určitým a rozvinutým výrazem* těchto prvních základů.

Ale dříve než budeme zkoumat toto utváření, pokusme se ještě vyřešit dvě úlohy.

1. Určit obecnou *podstatu soukromého vlastnictví*, jak vyplynula jako důsledek odcizené práce, v jejím vztahu k *opravdu lidskému a sociálnímu vlastnictví*.

2. Přijali jsme *odcizení práce*, její *zvnějšnění* jako fakt a tento fakt jsme analyzovali. Nyní se ptáme, jak dochází *člověk* k tomu, že svou *práci zvnějšňuje* odcizuje? Jak je toto odcizení založeno v podstatě lidského vývoje? Mnoho jsme už získali pro řešení úlohy tím, že jsme otázku po *původu soukromého vlastnictví přeměnili* v otázku po vztahu *zvnějšněné práce* k průběhu vývoje lidstva. Neboť mluví-li se o *soukromém vlastnictví*, má se za to, že jde o nějakou věc mimo člověka. Mluví-li se o práci, pak se má za to, že jde bezprostředně o člověka samého. Toto nové položení otázky je zároveň už i jejím řešením.

ad 1. Obecná podstata soukromého vlastnictví a její vztah k opravdu lidskému vlastnictví.

Zvnějšněná práce se nám rozpadla na dvě součásti, které se vzájemně podmiňují anebo jsou jen různými výrazy jednoho a téhož vztahu, *přivlastnění* se jeví jako *odcizení*, jako *zvnějšnění*, a *zvnějšnění jako přivlastnění*, *odcizení* jako opravdová *běžnost*.*

Zkoumali jsme jednu stránku, *zvnějšněnou práci* ve vztahu k *dělníkovi* samému, tj. *vztah zvnějšněné práce k sobě samé*. Zjistili jsme, že produktem, nutným důsledkem tohoto vztahu je *vlastnický vztah nedělníka k dělníkovi a k práci*. *Soukromé vlastnictví* jako materiální, souhrnný výraz *zvnějšněné práce* zahrnuje oba vztahy, *vztah dělníka k práci, k produktu jeho práce* a *k nedělníkovi* a *vztah nedělníka k dělníkovi* a *k produktu jeho práce*.

Když jsme nyní viděli, že ve vztahu k *dělníkovi*, který si *přivlastňuje* přírodu prací, jeví se *přivlastnění* jako *odcizení*, vlastní činnost jako činnost pro druhého a jako činnost druhého, *žití* jako *obětování života*, *výroba předmětu* jako *ztráta předmětu* ve prospěch nějaké cizí síly, nějakého *cizího* člověka, zkoumejme nyní vztah tohoto *práci* a *dělníkovi cizího* člověka k *dělníkovi*, k *práci* a k *jejímu předmětu*.

Nejprve je třeba podotknout, že vše, co se jeví u *dělníka* jako *činnost zvnějšňování*, *odcizování*, u *nedělníka* se jeví jako *stav zvnějšnění*, *odcizení*.

Za druhé to, že *skutečný, praktický postoj* *dělníka* ve výrobě a k výrobku (jako *stav mysli*) se jeví u *nedělníka*, *stojícího proti němu*, jako *postoj teoretický*.

//XXVII/ *Za třetí*. *Nedělník* dělá vůči *dělníkovi* všechno, co *dělník* dělá vůči *sobě* samému, ale *nedělá* vůči *sobě* to, co *dělá* vůči *dělníkovi*.

Zkoumejme blíže tyto tři vztahy.** /XXVII/

* V orig.: Einbürgerung.

** Zde je text nedokončeného prvního rukopisu přerušen.